

the notion's definition and etymology of the word "letter", analysis of its structure, identification of strengths and weaknesses, genres of letters, types (species, subspecies) which are attributed to each genre. It is important for the reconstruction of the ancient Ukrainian theory of epistolography to explore all the extant courses of rhetoric, choose and analyze treatises or chapters on the letters.

Keywords: letters, rhetoric, Kyiv-Mohyla Academy.

УДК 81'255.4'38=134.2=161.2

Циркунова І.В., асп.,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІРОНІЇ ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В ІСПАНСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

У статті розглядаються засоби реалізації іронії на різних рівнях, а також принципи створення іронічного ефекту. На матеріалі творів іспаномовних авторів та їх українських перекладів проаналізовано засоби відтворення іронії, виявлено основні закономірності та проблеми перекладу іронічних висловлювань.

Ключові слова: іронія, іронічний ефект, засоби відтворення іронії, принципи створення іронічного ефекту.

Існує достатньо праць присвячених іронії, її використанню, функціонуванню, а також засобам вираження, тощо. Зокрема серед останніх варто назвати дисертації С.І. Походні, Т.І. Балашова, Т.Є. Некряч, на матеріалі англійської мови, М.Є. Лазарева, на матеріалі норвезької мови, Є.В. Мартянова., на матеріалі німецької та інші. Тим не менш, тема іронії ще не вичерпана, до того ж, як нам відомо, ця тема не розглядалася в розрізі іспансько-українського перекладу

Як відомо, іронія може виражатися на різних рівнях тексту: лексичному, граматичному, синтаксичному. Як правило, кожен з цих рівнів аналізується окремо, однак, реальність художнього тексту говорить про контамінацію й певну єдність усіх мовних рівнів. Отже, не можна обмежуватися лише лексичною формою, вживанням слова чи словосполучення для створення іронічного ефекту, оскільки, як зазначає С.І. Походня, іронія існує у формі висловлювань, синтаксична структура яких відіграє не менш важливу роль [С.И. Походня 1989: 58–59].

Іронія – це фігура думки, і тому вона не може засновуватися лише на якомусь слові чи словосполученні, а полягає у вживанні певного слова у широкому контексті, тобто іронічний ефект досягається саме використанням цього слова в певній текстовій єдності.

Незважаючи на те, що іронія – це макрофігура, вона має на щось спиратися, саме тому засоби її реалізації аналізують на кожному рівні окремо.

Серед засобів вираження іронії на лексичному рівні С.І. Походня розрізняє реалізацію іронічної модальності окремим самостійним словом, словосполученням, авторськими новотворами та через реалізацію двох лексико-семантичних варіантів полісемантичного слова (див. С.І. Походня). Аналіз речень показав, що навіть якщо іронія реалізується на якомусь одному рівні, принцип, за яким створюється іронічний ефект може бути різним. Наприклад, іронічний ефект може досягатися на референтному рівні, коли авторська оцінка або репліка персонажа суперечить контексту або "здоровому глузду", чи коли іронія ґрунтується на переносному значенні, наприклад модель каламбуру, метафоризації, персоніфікації тощо.

Розглянемо приклад, де іронія розуміється на референтному рівні:

*A Roberto le gustan mucho los chicharros fritos. – Pues también es un **gustoso*** [Cela 2008, 128]. – *Роберто дуже смакують смажені ставридки. – А він гурман* [Села 2011, 74].

Те, що речення "*А він гурман*" іронічне зрозуміло, оскільки відомо, що смажені ставридки – це зовсім не делікатес. До того ж іронію підтверджує реакція персонажа: – *Déjalo, ¿A ti qué daño te hace* [Cela 2008, 128]? – *Дай йому спокій. Ну, що поганого він тобі зробив* [Села 2011, 74]?

Іменник **gustoso** вжито іронічно. У своєму прямому значення це слово має позитивну семантику і вживається на позначення людини зі смаком або смачної їжі. Перекладач відтворив іспанське **gustoso** його контекстуальним відповідником *гурман*, забезпечивши той самий іронічний ефект.

Наступне речення – приклад іронії, яка створюється за принципом каламбуру:

*Aquél era un **purgatorio** para bolsillos pudientes* [Zafón 2008, 109]. – *Це було **чистилище** для людей із туго напханими гаманцями* [Сафон 2011, 101].

Іронія виражена словом "чистилище", яке по-перше вжито метафорично, оскільки властивості чистилища, місця, де померлі грішники очищуються від неспокутуваних гріхів переносяться на

лікарню, а по-друге, одночасно вживається його переносне значення – місця, де чистять кишені, що і забезпечує іронічний ефект. Відтворення іронії в цьому випадку не становить жодних труднощів, перекладач експлікував *para bolsillos pudientes* (для багатих гаманців) – для людей із туго напханими гаманцями.

Наступний приклад демонструє нам створення іронічного ефекту за принципом метафоризації, а саме персоніфікації:

Fui un niño débil y enfermizo, propenso a fiebres e infecciones que me arrastraban al borde de la tumba pero que, a última hora, siempre se arrepentían y partían en busca de una presa de mayor altura pudientes [Zafón 2008, 50]. –

Я був хлопчиком кволим і хворобливим, схильним хворіти на гарячку та підхоплювати всякі інфекції, які майже затягували мене в могилу, але в останню мить завжди розкаювалися й ішли шукати собі якусь принаднішу жертву [Сафон 2011, 45].

У перекладі цей принцип відтворюється. Перекладач застосував деякі трансформації: *propenso a fiebres e infecciones* (схильний до гарячки та інфекції) – схильний хворіти на гарячку та підхоплювати всякі інфекції, також відбулася зміна числа іменника *fiebres* – *гарячка*, що пояснюється особливістю вживання в українській мові;

presa de mayor altura (здобич більшого зросту) – відтворено контекстуальним відповідником *принадніша жертва*.

У наступному прикладі іронія ґрунтується на персоніфікації та на оксюмороні:

La madre naturaleza no tenía pudor en deleitarme con su extenso código penal de gérmenes y miserias, pero nunca encontró el modo de aplicarme del todo la ley de la gravedad pudientes [Zafón 2008, 50]. – *Мати-природа не знала сорому, обдаровуючи мене всім тим розмаїттям хвороб і нещастя, але так ніколи й не зібралася застосувати до мене закон земного тяжіння в усій його повноті* [Сафон 2011, 45].

У цьому прикладі іронія спирається на саме вживання: *мати-природа не знала сорому*, тут іронія виражена на аксіологічному рівні, оскільки поняття *мати-природа* у нашому уявленні уособлює щось ідеальне, беззаперечне, що вимагає поваги, можна віднести до архетипів, а таке його вживання зі словосполученням *не знати сорому* створює іронічний ефект.

У перекладі відбулись такі трансформації: дієслово *deleitar* (радувати) замінено на обдаровувати; *código penal de gérmenes* у

miserias (карний кодекс хвороб та нещастя) – розмаїття хвороб та нещастя; *nunca encontró el modo* (ніколи не знайшла способу) – ніколи не зібралася.

На синтаксичному рівні поширеним засобом реалізації іронії є вставні речення. Структури вторинної предикативності лише уточнюють зміст основного висловлювання, відіграють другорядну роль у будь-якому функціональному стилі (науковому, діловому), окрім художнього. Тут вони можуть докорінно змінювати зміст висловлювання та його модальність [С.И. Походня : 41].

Наприклад:

Otilio, que así se llamaba aquel talento, me mostraba el juego de planos de la casa que me había entregado el administrador junto con las llaves y argumentaba que la culpa la tenía la casa, que estaba mal construida pudientes [Zafón 2008, 76]. – **Оміліо, бо так же ім'я мав той талант, тицьнув пальцем у план будинку, який передав мені управитель разом із ключами, і став доводити, що в усьому винен будинок, бо він неправильно збудований** [Сафон 2011, 69].

Іронічний ефект створюється на референтному рівні, оскільки оцінка персонажа, виражена у вставному реченні суперечить контексту. Це приклад висловлювання, де іронія виражається на лексико-синтаксичному рівні. На синтаксичному – іронія реалізується у вставному реченні, імпліцитно в ньому закладено оцінку головного героя. На лексичному – фокус іронії припадає на слово "**талант**", що має позитивну конотацію, однак у цьому висловлюванні означає протилежне – *нездару*. У перекладі, як і в оригіналі, іронія виражена на синтаксичному рівні, пасивну конструкцію *que así se llamaba aquel talento* – **бо так звався той талант** (дослівно), виражену зворотнім дієсловом *llamarse* в перекладі відтворено активною, вираженою словосполучення *мати ім'я*, що не порушує зміст та характер висловлювання.

До засобів реалізації іронії на рівні синтаксису належать також риторичні запитання, речення з нагромадженням семантично неоднорідними членами та транспоновані конструкції, тобто, йдеться про, так звані стилістичний синтаксис.

Риторичні запитання не потребують відповіді, вони ставляться з метою підсилення твердження, та надання емоційності висловлюванню.

Наприклад:

(1) – *Doña Carmen no deja fumar en la pensión – advertí.*

- *¿Por qué? ¿El humo enturbia el olor de cloaca?*

- *Донья Кармен не дозволяє курити в пансіоні, – застеріг його я.*

– Чому не дозволяє? **Боїться, щоб запах диму не забив сморід клоаки?**

(2) – *Le dije que te despidiese porque tengo algo mucho mejor para ti. – ¿La mendisidad pudientes* [Zafón 2008, 70]?

– Я сказав йому, щоб він так зробив, бо маю для тебе щось краще. – **Жебрацтво** [Сафон 2011, 61]?

Переклад не створив жодних труднощів, іронія відтворена риторичним запитанням.

Розглянемо приклад, де іронія виражена зевгмою:

Murió de orgullo y de asfixia absoluta. Ahí lo tienes, un epitafio gratis pudientes [Zafón 2008, 32]. – **Помер від гордості та нестачі свіжого повітря. Ось епітафія, яку я дарую тобі безкоштовно** [Сафон 2011, 26].

Через поєднання семантично неоднорідних членів створюється іронічний ефект. Перекладач замінив словосполучення **asfixia absoluta** – повна асфіксія або повне удушення словосполученням нестача свіжого повітря.

Під транспозицією синтаксичних структур розуміємо "вживання синтаксичних структур у невлавистих їм денотативних значеннях із додатковими конотаціями" [Арнольд 1973, 205], тобто вираження заперечення шляхом ствердження або призириство шляхом схвалення, та інше.

Розглянемо такий приклад:

Ahora te parece el fin del mundo, pero.....pronto me daré cuenta de que es lo mejor que podía haberme pasado – completé pudientes [Zafón 2008, 69]. – **Зараз тобі здається, ніби для тебе настав кінець світу, але... – але незабаром я зрозумію, що зі мною сталося найкраще з того, що могло статися, – закінчив я його думку** [Сафон 2011, 60].

Репліка другого персонажа іронічна, по-перше – це зрозуміло з контексту, йдеться про звільнення з роботи, по-друге, це видно з того, як він це говорить, а саме перериває свого співрозмовника, немов би закінчує його фразу. Хоча його репліка позитивна, насправді читач розуміє, що герой у розпачі.

Таким чином, іронія може реалізовуватися на різних рівнях тексту, а іронічний ефект може створюватися за різними принципами. Перекладач відтворює засоби реалізації іронії, а також принципи та моделі за яким створюється іронічний ефект в оригіналі. Перекладач застосовує різні трансформації, які, однак, жодним чином не впливають на іронічний задум автора оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Арнольд И.В.* Стилистика современного английского языка. – Л.: Просвещение, 1973 – 304 с.
2. *Походня С.И.* Языковые виды и средства реализации иронии / Походня С.И. – К.: Наукова думка, 1989. – 126 с.
3. *Села К.Х.* Вулик / Пер. з іспанської С.Ю. Борщевський – К.: КМ, 2011 – 253 с.
4. *Сафон К.Р.* Ігри янгола / Пер. з іспанської В. Шовкун. – Харків: Видавництво "Клуб сімейного дозвілля", 2009. – 559 с.
5. *Cela Camilo José.* La colmena. – СПб.: КАРО, 2008. – 448 с.
6. *Zafón Carlos Ruiz.* Juego del angel – Planeta, 2008. – 672 p.

Стаття подана до редакції 19.04.2013 р.

Цыркунова И.В., асп.,

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

РЕЧЕВЫЕ СРЕДСТВА ВЫРАЖЕНИЯ ИРОНИИ И ИХ ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ В ИСПАНСКО–УКРАИНСКОМ ПЕРЕВОДЕ

В статье рассматриваются средства реализации иронии на разных уровнях, а также принципы создания иронического эффекта. На материале произведений испаноязычных авторов и их украинских переводов проанализированы средства воспроизведения иронии, обнаружены основные закономерности и проблемы перевода иронических высказываний.

Ключевые слова: *ирония, иронический эффект, средства реализации иронии, принципы создания иронического эффекта.*

Tsyrkunova I.V., postgraduate student

Institute of Pilology, Taras Schevchenko National University of Kyiv

Language means of realization of the irony and its reproduction in the Spanish-Ukrainian translation

The article deals with the means of realization of the irony at different levels, as well as the principles of creating an ironic effect. On the material of the literary works of Hispanic authors and their Ukrainian translations, means of reproduction of irony are analyzed, the basic laws and problems of ironic utterances are discovered.

Keywords: *irony, ironic effect, the means of realization of the irony, the principles of creating an ironic effect.*